

<https://helda.helsinki.fi>

Viimeiset barbaarit sivistyneessä Euroopassa?

Kuusi, Hanna Maria

Museovirasto, Suomen kansallismuseo
2017

Kuusi , H M 2017 , Viimeiset barbaarit sivistyneessä Euroopassa? julkaisussa Esseitä itsenäisen Suomen tarinasta . Museovirasto, Suomen kansallismuseo , Helsinki , Sivut 103-106 .

<http://hdl.handle.net/10138/310426>

---

unspecified
acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Hanna Kuusi

Viimeiset barbaarit sivistyneessä Euroopassa?

Arabit ja aroslaavit ryyppäävät käynnyttä kamelinmaitoa ja unohtavat murheensa piimähumalan sumussa. Etelä-Amerikan vuoristointiaanit imevät kaktuksen mehua päästäkseen ensin järjestään ja sitten tajustaan. Siperian samojeedi-samaanit kuivaavat myrkyllisiä kärpässieniä ja syövät niitä ”tullakseen hulluksi”. Euroopasta tämänkaltaisen villikansaintavat ovat yleensä jo kadonneet. Poikkeuksena ovat – suomalaiset. (Kansalaisryhti ry 1948)

Helsingin olympialaisten alla Alkoholiliike halusi siistiä suomalaisten juomatapoja kustantamalla lentolehtisen *Villi-ihmisten ikävääntorjunta*. Alkoholin kulutus oli Suomessa hyvin pientä, mutta vauriot suuria. Ongelmana pidettiin sitä, että suomalaiset kehtasivat juopua. Muualla humalaista henkilöä varoitettiin tahdikkaasti, mutta meillä humaltuminen oli jopa ihailtavaa tai ainakin viihdyttävää. Suomalaisten sivistymisen ajateltiin olevan kesken, he olivat outo kansa Euroopassa. Ilmiötä oli totuttu kutsumaan suomalaiseksi viinapääksi.

Kielto: Miksi kieltolakia tarvittiin Euroopan raitteimmassa maassa?

1900-luvun alkuun mennessä vahva raittiusliike oli kuivattanut suomalaisen maaseudun myyntikieltojen avulla ja kaupungeissakin juotiin hyvin vähän. Suomi oli alkoholin vaarojen torjunnan mallioppilas, etenkin kun ensimmäinen eduskunta hyväksyi kieltolain. Ennen lain voimaantuloa kehiteltiin teoriaa sen erityistarpeesta: suomalainen viinapää oli kansallinen piirre ja jopa rodullinen ominaisuus. Suomalaisten alkoholinkäyttö oli poikkeuksellisen humalahakuista ja tyyppillisesti aiheutti väkivaltaista käyttäytymistä.

Kieltolain alku osui levottomiin sisällissodan jälkeisiin vuosiin. Lisääntynyttä väkivaltarikollisuutta on selitetty salakuljettajien pirtuveneiden lasteilla. Väkevät juomat raaistivat juomakulttuuria, salakuljetus loi ammattirikollisuutta ja kaupunkielitiin salakapakoissa juhlittiin kovan teen voimalla. Kieltolain aikana huomattavasti lisääntyneestä alkoholinkäytöstä ei ole kuitenkaan jäänyt todisteita. 1920-luvun väkivalta-aaltoa voi selittää myös nopealla yhteiskunnan murroksella, poikkeuksellisen suurilla nuorten ikäluokilla ja sodan aikaisella väkivallan hyväksyneellä arvomaailmalla. Joka tapauksessa kieltolakia vastustaneiden naisten joukkoliike piti sitä juoppoutta lisäävänä ja ennen kaikkea moraalialueita heikentävänä lakina. Valtion verotulojen kertymättömyys oli myös tärkeä perustelu 1930-luvun laman aikaan ja kieltolaki kumottiin neuvoa-antavalla kansanäänestyksellä vuonna 1932.

Etäännyttäminen ja häpeä?

Kieltolain jälkeen perustettiin Oy Alkoholiliike Ab, jonka vastuulle määrättiin sekä alkoholipolitiikka että alkoholin myynti ja anniskelu. Juomia oli saatavissa ainoastaan kaupunkien kolkoiksi sisustetuissa myymälöissä sekä tarkkaan valvotuissa ravintoloissa. Kansalaiset pyrittiin etäännyttämään alkoholista vaikean saatavuuden avulla, myymälöissäkin pulloista sai näkyä vain korkit. Humalahakuiseen viikonloppuryyppäykseen tämä ei kuitenkaan tehonnut ja alkoholin

liikakäyttö haluttiin tehdä häpeälliseksi. Ruotsin mallia mukaillussa ostajaintarkkailujärjestelmässä juomien ostamisesta tehtiin mahdollisimman näkyvää. Asiakkaiden piti ensin jonottaa viinakortin leimaajan pöydän ääreen asuinpaikkaansa lähimmässä myymälässä. Jos ostoja oli liikaa suhteessa tuloihin, passitettiin koppelakkisen virkailijan luo takahuoneeseen. Epäilyttävimmät napattiin suoraan jonosta tai jopa kotoa: Alkon etsivätarkkailijat metsästivät naapureiden avulla väärinkäyttäjii ja trokareita. Kohtuukäyttäjät saivat palvelutiski- ja kassajonon kautta pullonsa, muille napsahti myyntikielto. Ennen pitkää järjestelmä osoittautui kalliiksi, tehottomaksi ja asiakkaita harmittavaksi.

Positiiviset mallit: väliamerellinen viinikulttuuri Pohjolaan?

Alkoholiliikkeen uusi yllättävä idea 1950-luvun lopulla oli Mietoien linja. Suomalaisten alkoholinkulutus oli edelleen kokonaisuudessaan vähäistä, mutta järjestyshäiriöitä tuottavaa. Syynä pidettiin väkevien juomien ylivaltaa. Jos kulutus siirtyisi viiniin ja olueen, siistiytyisivät juomatavat kuin itsestään. Viinikampanja muutti myymälät yhtäkkiä kontrollikoneistosta houkutteleviksi keitaiksi, jotka oli koristeltu värikkäillä julisteilla ja muovisilla rypäleillä. Viinipullojen etiketit käännettiin näkyviin ja pulloja jopa aseteltiin esittelykoreihin heräteostoksia varten. Kuluttajia ilahdutti myös mietoien juomien hinnanalennukset. Suomalaisesta humalasta haluttiin tehdä kulinaristista kuten Ranskassa, hilpeän sopuisaa kuten Italiassa ja toverillisen seurallista kuten englantilaisissa pubeissa.

Tasa-arvoa saatavuuteen: alkoholi maaseudulle ja keskiolut maitokauppoihin?

1960-luvun Suomessa asettuivat siis vastakkain sivistyneeseen mietoien juomien kohtuukäyttöön uskovat asiantuntijat ja raittiusväki. Edellisten kanta voitti lakiuudistuksen ja uuden vuoden yönä 1969 tuhannet keskiolutrekat lähtivät kohti kauppojen hyllyjä ja maaseudun baareja. Lisäksi myynnin ja anniskelun ikärajoja alennettiin. Seuraukset pääsivät yllättämään. Korkki todellakin pokshti auki, mietoien alkoholijuomien kulutus räjähti nousuun, mutta samalla myös väkevien menekki kasvoi. Rattijuopumukset ja väkivaltainen käyttäytyminen lisääntyivät. Kulutuksen kasvua ei kuitenkaan voi selittää pelkällä lakimuutoksella, se oli osa elintason nousua, kaupungistumista ja kansainvälistymistä. Asenteet muuttuivat, raittiusliike menetti kannatustaan ja Suomi modernisoitui. Esimerkiksi lomamatkatuliaisina tuotiin etelän tapoja pakettimatkojen yleistyessä.

Paluu kokonaiskulutuksen rajoittamiseen?

Alkoholinkäytön yleistyminen pelästytti päättäjät ja monet kunnat säätivät omia keskioluen myyntikieltoja. Alkoholimainontaa rajoitettiin ja ravintoloiden tiukka valvonta jatkui. Enää ei uskottu mietoien juomien kesyyn humalaan vaan oleellista oli saada kokonaiskulutus mahdollisimman matalaksi. Juopumusrikkomusten sijaan argumentoitiin kansanterveydellä ja alkoholin aiheuttamilla kustannuksilla yhteiskunnalle. Ankaran alkoholipolitiikan ilmapiirissä Sleepy Sleepersin vuonna 1981 levyttämä kappale *Kaljaa kioskeihin* ja samaa vaatinut adressi kansanedustajille tuntui utopististen radikaalilta.

Uuden vuosituhanen nuoret suunnannäyttäjinä?

Suomalaista humalahakuista juomatapaa ei pystytty muuttamaan eurooppalaiseksi viinien esittelyllä tai viihtyisien olutravintoloiden avulla. Pikemminkin perinteinen juomatapa on pitkällä aikavälillä yleistynyt. Yhä useammat suomalaiset ovat tottuneet juomaan alkoholia humalahakuisesti, koulutustasosta tai asuinpaikasta riippumatta. Hillitty seurustelujuominen on syrjäyttänyt raittiutta, sen sijaan, että olisi vähentänyt humalahakuisuutta. Eurooppalaistumista on kyllä tapahtunut alkoholin kokonaiskulutuksen määrän suhteen eli muita maita on otettu kiinni.

EU-jäsenyyden seurauksena Alkon monopoli purettiin 1990-luvulla muuten kuin vähittäismyynnin osalta. Edelleen yhteiskunnan roolia alkoholihaittojen torjuna pidetään tärkeänä. Viina ei aina ole hintansa väärä eli veronkorotukset ovat tuottaneet toivottua tulosta. Toisaalta nuorten yleistyvää raitistumista viittaa siihen, että vaihtoehtoja kansallisen viinapään myytin jatkamiselle kyllä on.